

Kapetan bojnog broda
TONE ŽABKAR

Efikasnost protivbrodskih krilatih raketa upotrebljenih u lokalnim ratovima (1967-1982)

Uvod

Poznato je da su vođene rakete za protivoklopnu borbu upotrebljavane u gotovo svim lokalnim ratovima počev od šezdesetih godina, a slično je i sa vođenim raketama za protivvazдушnu odbranu. Međutim, protivbrodske vođene krilate rakete, iako se takođe masovno proizvode, u lokalnim ratovima su upotrebljavane samo sporadično. Kada su i bile upotrebljene, ispaljeno ih je znatno manje u odnosu na ostale vođene rakete iako ih u naoružanju imaju gotovo sve savremene ratne mornarice.¹ Najviše tih raketa je ispaljeno na raznim oglednim

¹ Glavni razlog koji je na to uticao bila je činjenica da se veći deo lokalnih ratova odvijao isključivo na kopnu i u vazduhu; ukoliko je u tim ratovima i dolazilo do borbenih dejstava pomorskih snaga, ona su imala pretežno karakteristike blokade, bombardovanja obale ili obeležja tzv. partizanskog, odnosno protivpartizanskog rata na moru (npr. u Vijetnamu, Angoli i sl.). Izuzetak predstavljaju lokalni ratovi na Bliskom istoku, u Arapskom moru, Persijskom zalivu i u vodama oko Foklandskih otoka. Sporadična upotreba malog broja protivbrodskih raketa ne znači, međutim, da ratne mornarice ovo oružje ne smatraju perspektivnim. Naprotiv, smatraju ga vrlo perspektivnim, što najbolje pokazuju podaci prema kojima je do januara 1982. prodano na svetskom tržištu oružjem 1.000 kom. francuskih raketa tipa »MM-38« i »AM-39«, a naručeno je još 1.800 tih raketa i oko 500 francusko-italijanskih raketa, tipa »Otomat« (OTOMAT) i oko 2.400 američkih, tipa »Harpun« (Harpon), itd (Jane's Weapon System, 1981/82, str. 54, 55 i 63).

gađanjima, čiji su tok i rezultati često javno demonstrirani kao dokaz njihove efikasnosti.

Strani izvori koji se bave analizom raketnog oružja u više navrata su publikovali podatke o efikasnosti tih raketa, navodeći njihovu učestalost pogađanja i rušeće dejstvo na ciljevima. Iz tih analiza proizilazi da je tipske ciljeve (koje su obično sačinjavali rashodovani razarači i fregate sagrađeni u drugom svetskom ratu) pogađalo oko 90 odsto ukupnog broja ispaljenih raketa, pri čemu su posledice razaranja bile takve da su brodovi nakon pogodaka izgledali kao razvaline. Na metama se moglo uočiti da su rakete najčešće pogađale centralni deo broda eksplodirajući u brodskoj utrobi sa takvom snagom da su gasovi eksplozije istovremeno otkidali palubu i razbijali vanjsku oplatu, prouzrokujući pri tome prodore vode i narušavajući stabilitet broda.²

Ovo razmatranje ima za cilj da rezultate o efikasnosti protivbrodskih krilatih raketa upotrebljenih u miru uporedi sa rezultatima njihove borbene upotrebe u onim ratovima u kojima su ih jedna ili obe sukobljene strane primenile i da tako što argumentovanije odgovori na pitanje kako su se te rakete pokazale u ratnoj praksi i šta se od njih može očekivati u eventualnim ratovima. Pri tome su kao informaciona baza za komparativnu analizu uzeti slučajevi borbene upotrebe protivbrodskih krilatih raketa u junskom ratu na Bliskom istoku (1967), indijsko-pakistanskom ratu (1971), oktobarskom ratu na Bliskom istoku (1973), argentinsko-britanskom sukobu kod Foklandskih (Malvinskih) ostrva (1982) i iransko-iračkom ratu (1982). Osnovni taktičko-tehnički podaci upotrebljenih raketa prikazani su u tabeli 1.

OSNOVNI TAKTIČKO-TEHNIČKI PODACI PROTIVBRODSKIH
KRILATIH RAKETA UPOTREBLJENIH U LOKALNIM
RATOVIMA

Tabela 1

Red. br.	Nacionalna pripadnost — oznaka tipa rakete	Nosilac	Domet	Brzina (Mach)	Težina rakete	Sistem samonavođenja
					težina bojeve glave	
1	»Stiks« (SSSR)	Raketni čamac	40 km	0,93	2.300 450 kg	Aktivno radar-sko samonavođenje — barometarski visinomer

² Jane's Weapon Systems 1981/82, str. 54.

Red. br.	Nacionalna pripadnost — oznaka tipa rakete	Nosilac	Domet	Brzina (Mach)	Težina rakete	Sistem samonavođenja
					težina bojeve glave	
2	»Gabrijel« (Izrael)	Raketni čamac	18 km	0,7	430 kg 100 kg	Poluaktivno radarsko samonavođenje (ili optičko praćenje cilja i radio-vođenje rakete)
3	»Si skjua« (V. Britanija)	Helikopter	12 km	0,7	80 kg 20 kg	Poluaktivno radarsko samonavođenje — radarski visinomer
4	»AM-39« (Francuska)	Avion-helikopter	50—70 km (ovisno od visine aviona)	0,93	650 kg 165 kg	Aktivno radarsko samonavođenje — radarski visinomer
5	»MM-38« (Francuska)	Obalska raketna baterija, brod	40 km	0,93	735 kg 165 kg	Aktivno radarsko samonavođenje — radarski visinomer

1. Junski rat na Bliskom istoku (1967)

Izraelska RM je nakon vojne pobjede u junskom ratu (1967) uspostavila blokadne patrole ispred egipatske obale vršeći i dalje psihološki pritisak na egipatsko vojno i političko rukovodstvo. Te patrole su povremeno imale sukobe sa egipatskim torpednim čamcima nanoseći im osetne gubitke. Obično su u patrolu isturani razarači i topovnjače, pri čemu su razarači služili za podršku topovnjačama. Iako je izraelsko rukovodstvo znalo za postojanje raketnih čamaca egipatske RM, smatralo se da ti čamci nisu opasni.

Egipatsko vojno rukovodstvo, koje je do junskog rata uspjelo da u SSSR-u nabavi osam raketnih čamaca tipa »Komar« i deset tipa »Osa«, naoružanih raketama »Stiks« (*Styx*), odlučilo je da izvrši raketni udar po blokadnim snagama radi potiskivanja izraelskih brodova iz svojih teritorijalnih voda. Za taj zadatak odvojena je grupa od dva čamca tipa »Komar«; stavljeni su u pripravnost za dejstvo i dislocirani u luku Port Said, ispred koje su izraelski brodovi obično vršili provokacije. Kada je egipatski sistem obalnog osmatranja 21.

oktobra 1967. registrovao ulazak izraelske blokadne grupe u teritorijalne vode, izviđački avioni su je nadletali i u njenom sastavu identifikovali razarač »Ejlat« (*Eilath*) (puni deplasman 2.555 tona). Komanda odbrane Port Saida je, čim je brod ušao u teritorijalne vode, naredila borbenoj grupi raketnih čamaca da napadne razarač. Ne isplivavajući iz luke, grupa je u 17.30 časova ispalila jedan dvoraketni plotun i nakon pogotka sa obe rakete u centralni deo onesposobila brod lišavajući ga manevra. Na zapaljenu olupinu broda ispaljene su još dve rakete (koje su pogodile plutajuće ostatke).³ Cela akcija egipatskih čamaca je protekla kao poligonsko gađanje, jer iznehađeni brod (iako je bio naoružan sa četiri topa kalibra 115 mm i šest topova kalibra 40 mm) nije stigao da otvori vatru, niti da primeni manevar izbegavanja. Kasnije su protiv izraelskih koča upotrebljene još dve rakete istog tipa i obe su pogodile cilj.

Potapanje izraelskog razarača i dve koče je pokazalo da od šest raketa nijedna nije promašila visoku osetljivost brodova na dejstvo raketnog oružja. To je izraelsku RM i RM zapadnih zemalja navelo na preispitivanje stavova o vrednosti protivbrodskih krilatih raketa. Odbačene su, do tada važeće procene prema kojima krilate rakete, u stvari, »nisu ništa novo« do »loš surogat« u pomanjkanju avijacije. Izraelska RM je potapanje »Ejlata« shvatila kao upozorenje da mora rashodovati razarače i topovnjače i umesto njih u sastav uvrstiti raketne čamce koji će biti osposobljeni za borbu sa protivničkim raketnim čamcima. Veće RM zapadnih zemalja su gubitak »Ejlata« shvatile kao podsticaj za razvoj sredstava za borbu protiv lansirnih raketa i, po ugledu na SSSR (koji je prvi uveo ove rakete), potrebu da i same uvedu u naoružanje slične rakete.⁴

2. Indijsko-pakistanski rat (1971)

U indijsko-pakistanskom ratu 1971. godine indijska ratna mornarica je imala zadatak da dejstvuje na dva međusobno razdvojena strategijska pravca: a) u zoni Arapskog mora — u kojoj je bazirala glavnina pakistanske RM — da blokira glavninu pakistanske flote i učini je neškodljivom za indijski pomorski saobraćaj; i b) u zoni Ben-

³ Celokupni napad je detaljnije opisan u agencijskim izveštajima (23. 10. 1967. i 29. 10. 1967). U napadu su upotrebljene sovjetske krilate rakete tipa »Stiks« koje imaju domet oko 23 milje, aktivnu radarsku glavu samonavođenja i bojevu glavu sa 500 kg eksploziva.

⁴ Taktičko-tehnički zahtev za izgradnju izraelskih raketnih čamaca, raketnih topovnjača i raketa je detaljnije opisao izraelski kontraadmiral Š. Erel u časopisu *USNI Proceedings* (1974, No 9, str. 115—118).

galskog mora — da podrži snage indijske KoV da što pre razbiju pakistanske snage u Bengalu i na taj način stvore uslove za formiranje nove države — Bangladeša.⁵ Dva različita zadatka su dovela do formiranja različitih združenih sastava: budući da je blokada pakistanske flote podrazumevala krajnje odlučna dejstva usmerena na uništenje ratnih brodova, razaranje baza i prekid pakistanskih pomorskih komunikacija sa inostranstvom, za taj zadatak je odvojen združeni sastav u kome su se nalazili krstarica, devet fregata i osam raketnih čamaca, tipa »Osa« (naoružanih raketama »Stiks«); za Bengalski zaliv odvojen je sastav čije je jezgro sačinjavao nosač aviona. Takvim grupisanjem raketni čamci su prvi put u istoriji ratova na moru upotrebljeni kao glavna udarna snaga flote, a veći brodovi su odvojeni za njihovo obezbeđenje.

Budući da je procenjeno da će pakistanski površinski brodovi (Pakistan je u Arapskom moru imao krstaricu, pet razarača i dve fregate) verovatno patrolirati ispred luke Karači, a podržavati je snagama iz luke, te da će avijacijom i obalskim radarima izviđati prilaze obali, doneta je odluka da se u noći nakon početka rata po tim snagama nanese odlučujući udar; procenjeno je da bi se taj zadatak mogao izvršiti sa 12 raketa tipa »Stiks«, a kako se nije mogla isključiti mogućnost da će sastav biti otkriven i napadnut avijacijom, za taj zadatak je formirana taktička grupa od dve PA-fregate i tri raketna čamca; za maskiranje njenog dejstva odabrana je noć. U noći 4/5. 12. 1971, grupa je iznenadila patrolu pakistanskih razarača ispred luke Karači i na njih lansirala dva dvoraketna plotuna. Potopljen je razarač »Kajber« (*Khaiber*), a teško je oštećen drugi razarač »Bedr« (*Badr*). Od četiri rakete, tri su pogodile ciljeve, sa kojima je iz stroja izbačeno oko 7.000 deplasmanskih tona pakistanskog ratnog brodograđnja, što je bilo dovoljno da njihovi brodovi sve do kraja rata više ne isplove. Indijski raketni čamci, budući da na moru nisu više nailazili na ciljeve, naneli su još nekoliko raketnih udara po objektima u pomorskoj bazi Karači. U tim dejstvima ispaljeno je devet raketa, kojima je potopljeno ili oštećeno sedam trgovačkih brodova (oko 60.000 tona brodograđnja) i zapaljena jedna obalska cisterna goriva. Od ukupno 13 ispaljenih raketa u tom ratu, promašila je samo jedna.⁶

⁵ Borbena dejstva pomorskih snaga u indijsko-pakistanskom ratu (3. 12.—17. 12. 1971) detaljnije su opisana u radu grupe autora *Pomorske snage zaraćenih strana u indijsko-pakistanskom ratu* (»Mornarički glasnik«, 1972, str. 946—955).

⁶ Ovaj podatak navodi u svom radu dr E. Hryckiewicz (*Przegląd Morski*, 1980, № 4, str. 7). Podaci se razlikuju od onih koje su za vreme rata dale zaraćene strane, jer su navele samo potopljene, a ne i pogođene brodove.

U indijsko-pakistanskom ratu se, slično kao i junskom ratu na Bliskom istoku, pokazalo da stari razarači, uprkos tome što su bili opremljeni radarima, nisu uspjeli da na vreme otkriju rakete. Poseđovanje raketnog oružja pružilo je početnu prednost indijskoj ratnoj mornarici i omogućilo joj da izvrši sve zadatke bez gubitka ijednog raketnog čamca. Rezultati ostvareni raketnim oružjem ubrzali su odbacivanje i poslednjih skeptičkih pogleda u zapadnim RM o vrednosti raketa i doprineli razmahu istraživanja u toj oblasti. Činjenicu da su u tom ratu raketni čamci uspešno upotrebljeni kao glavna udarna snaga na daljini od nekoliko stotina milja do vlastite obale male i srednje ratne mornarice su shvatile kao dokaz i potvrdu svrsishodnosti njihovog uvođenja u operativnu upotrebu.

3. Oktobarski rat na Bliskom istoku (1973)

Uoči oktobarskog rata 1973. egipatska i sirijska ratna mornarica, ohrabrene uspešnom upotrebom raketa tipa »Stiks« u prethodnim ratovima, procenile su da raspolazu prednošću nad izraelskom ratnom mornaricom i u broju raketnih čamaca (23:14, odnosno 1,6:1%) i u kvalitetu raketa (u prethodnim ratovima je od 19 ispaljenih raketa tipa »Stiks« promašila samo jedna, a najveći domet im je bio dvostruko veći od najvećeg dometa izraelskih raketa tipa »Gabrijel«). Rukovodstva obe arapske RM su planirala da raketne čamce upotrebe na sličan način kao što je to bilo u junskom ratu i u indijsko-pakistanskom ratu, s tom razlikom što su, na osnovu podataka obalskog sistema radarskog osmatranja i isturenih brodskih patrola, obalski mornarički štabovi trebali da dežurne grupe raketnih čamaca navedu na otkrivene ciljeve na otvorenom moru. Čim bi čamci stupili u dodir sa neprijateljem i ispalili rakete, trebalo je da se vrate u luke. Smatralo se da će takva upotreba čamaca, budući da su imali dvostruko veći domet raketa od izraelskih, izložiti vlastite brodove najmanjem riziku, a neprijatelja najvećim gubicima.⁷

Izraelska ratna mornarica, poučena gubitkom »Ejlata« i visokim gubicima pakistanske ratne mornarice, iskoristila je period od junskog do oktobarskog rata za osavremenjavanje i jačanje flote. Naročita pažnja je bila posvećena traženju rešenja za borbu sa protivničkim raketnim čamcima i odbrani od njihovih raketnih napada. Izra-

⁷ Upotreba raketnih brodova obe sukobljene strane detaljnije je opisana u novijim radovima admirala W. Glinskog (*Przeglad Morski*, 1977, № 5. str. 17—21) i analitičara I. Rochwera (*Marine Rundschau*, 1974, № 1). Iako se radi o autorima iz dva različita bloka, njihovi se zaključci podudaraju.

elci su smatrali da nije potrebno da njihova RM bude brojčano jača od arapskih RM, budući da joj je centralna pozicija omogućavala da koncentriše sve svoje snage najpre protiv Sirije, a potom protiv Egip-ta (ili obratno), i da ih na taj način tuče po delovima, a i zbog ube-đenja da će rat na moru odlučiti raketno oružje, gde su oni bili nad-moćniji od sumarnih efektiava obe arapske RM.⁸

U procenama arapskih snaga izraelski stručnjaci su došli do za-ključka da se objektivno postojeća kvantitativna i kvalitativna pred-nost arapskih RM može iskoristiti na taj način da se njihovo ofanziv-no orijentisani mornarički obalski štabovi navedu na to da svoje brodove angažuju protiv lažnih ciljeva. Time bi se stvorili povoljni uslovi da se izraelski čamci obračunaju sa brodovima koji su ispalili rakete. S tim ciljem je intenzivno uvežbavano noćno sadejstvo iz-među helikoptera, koji su, leteći u grupama u niskom letu sa brzi-nama identičnim brzinama brodova na radarskim ekranima stvarali identične odraze kakve stvaraju mali brzi brodovi. Uporedo s tim, čamci su opremljeni uređajima za izbacivanje lažnih radarskih ci-ljeva namenjenih zavaravanju glava za samonavođenje krilatih ra-keta.

Izraelski plan je uspešno realizovan već u samom početku rata; prve noći rata sastav izraelskih čamaca i helikoptera isprovocirao je 6. oktobra 1973. reagovanje glavnine sirijske RM, a nakon toga i egi-patske. U oba slučaja brodove arapskih RM, koji su krenuli u pre-sretanje na otvorenom moru i sa krajnjeg dometa prvi ispalili rakete na helikoptere (misleći da su izraelski čamci), presretale su izrael-ske raketne topovnjače i sukcesivno ih uništavale. Kada su egipatska i sirijska RM uvidele da su bile uvučene u klopku, promenile su tak-tiku,⁹ što je dovelo do toga da do kraja rata nisu više imale gubitaka, ali je time stvorena potpuna sloboda dejstva izraelske RM na čita-

⁸ U skladu sa takvim shvatanjem, izraelska RM je do oktobarskog rata raspolagala sa 98 lansera protivbrodskih raketa tipa »Gabrijel«, raspoređenih na 14 raketnih čamaca i raketnih topovnjača. To joj je osiguravalo vatrenu nadmoć nad sumarnim snagama obe arapske RM od 1,3:1 (u odnosu na egi-patsku RM imala je odnos 1,7:1, a u odnosu na sirijsku RM 4,9:1). U sklopu pri-prema za rat, izraelsko rukovodstvo je došlo do zaključka da maksimalni do-met protivničkih raketa nije identičan faktičkom dometu što ga protivnički čamci mogu ostvariti na moru. Zbog male visine radarskih antena čamaca arapskih RM (oko 9 m) i male visine nadgradnja brodova (oko 6 m), daljina detekcije na kojoj su egipatski čamci mogli otkriti izraelske brodove iznosila je 22.000 do 24.000 m. Pošto je domet izraelskih raketa iznosio 18.000 m, posto-jali su realni izgledi da posade arapskih brodova neće imati tako veliku pred-nost efikasnog dometa raketa kao što je to pokazivala komparacija maksimal-nih dometa.

⁹ Brodovima je bilo zabranjeno da isplovljavaju iz luka, podaci radar-skog izviđanja proveravani su izviđačkom avijacijom, a eventualna dejstva su izvodili samo iz zasede u lukama ili pod maskom velikih trgovačkih brodova usidrenih ispred Latakije i Aleksandrije.

vom prostranstvu operacijske zone (izuzev rejona natkrivenih raketnom vatrom ispred Port Saida, Aleksandrije i Latakije). Stoga su se izraelski brodovi preorijentisali na podršku jedinica KoV, diverzantske desante i sl.

Rezultati upotrebe raketnog oružja u tom ratu za obe sukobljene strane su posve različiti; arapske RM su — zbog početnog loše organizovanog operativnog izviđanja (u kome su se oslanjale isključivo na radare čije poslužioce je bilo lako zavarati) i neadekvatnog protivelektronskog obezbeđenja — postigle slabe taktičke rezultate; ispalile su oko 50 raketa, i nisu postigle nijedan pogodak. Za razliku od toga, izraelska RM uspjela je, zahvaljujući analizi slabosti taktičke upotrebe arapskih RM, da sa ukupno 70 ispaljenih raketa uništi ili ošteti 17 ciljeva, od čega 11 raketnih čamaca, jedan torpedni čamac, jedan minolovac i četiri trgovačka broda (među kojima su se u drugoj fazi rata maskirali čamci arapskih RM).¹⁰

U oktobarskom ratu raketni čamci (koji su bili glavna udarna snaga obe zaraćene strane) su prvi put naišli na organizovano dejstvo suprotne strane. Pri tome se pokazalo da je strana koja je kvalitetnije izvršila izviđačko, obaveštajno i protivelektronsko obezbeđenje njihovih dejstava uspjela i da pobedi iako je imala manje brodova i bila naoružana raketama manjeg dometa. Kao retko u kom ratu pokazala se važnost svestranog operativnog obezbeđenja taktičkih plovnih jedinica raketnih čamaca i operativnog sadejstva između njih i snaga za operativno izviđanje, podršku i zaštitu. Sve to je iskoristilo izraelsko komandovanje (koje je jedne noći koncentrisalo sve snage protiv sirijske RM da bi zatim — nakon popune — narednih noći te iste snage koncentrisalo protiv egipatske RM). Manevar prenošenja težišta i kvalitetnije izviđačko, obaveštajno i protivelektronsko obezbeđenje doprineli su da je izraelska RM već u prvoj sedmici rata uspjela da ostvari prevlast na moru i da zatim težište dejstava prenese na podršku KoV (čija su dejstva odlučila taj rat).

4. Argentinsko-britanski sukob oko Foklandskih otoka (1982)

Potrebno je istaći da je sukob kod Foklandskih otoka značajan i po tome što se odvijao na moru i što je u njemu raketno oružje prvi put upotrebjeno u protivdesantnoj operaciji. U svim dotadašnjim ratovima rakete su upotrebljavane u sukobima između ratnih brodova,

¹⁰ *Przeglad Morski*, 1977, № 5, str. 20; *USNI Proceedings*, 1974, № 9, str. 115—118.

a u ovom ratu su prvi put u istoriji stvoreni uslovi da se efikasnost protivbrodskih raketa ispita u napadima na desantne brodove. Iako su argentinski vojni rukovodioci u više navrata izjavljivali da će glavna meta njihovih protivbrodskih raketa biti upravo britanski desantni brodovi »Kanbera« (*Canberra*) i »Kvin Elizabet« (*Queen Elizabeth II*) (s deplasmanima 30.000 — 40.000 tona), protivbrodske rakete ipak nisu bile upotrebljene protiv njih, već na, posmatrano sa aspekta glavnog kriterijuma protivdesantne operacije, drugorazredne ciljeve (brodove osiguranja). Poznato je da je argentinska RM raspolagala sa samo pet raketa »avion-brod«, a ipak je promenila najavljeni plan upotrebe raketa, što je negativno uticalo na ishod protivdesantne operacije. Drugi činilac koji je doprineo argentinskom neuspehu je polovično realizovana odluka da se deo lansera i raketa »brod-brod«, tipa »MM-38« iskreca sa brodova i instalira na improvizovanim lanserima na otoku. Budući da njihovi brodovi nisu bili angažovani u borbenim dejstvima na moru, takva koncepcija upotrebe raketa, da je bila masovnije realizovana, omogućila bi da se iskoristi bar deo vatrenog potencijala pasivne flote. Ona je, međutim, samo delimično realizovana (instaliran je samo jedan dvostruki lanser), pa je i to doprinelo da nisu iskorišćene sve postojeće mogućnosti što ih je Argentinini pružalo raketno oružje u tom ratu.

Za razliku od prethodnih ratova u kojima je rakete imala samo jedna strana (ili su ih imale obe ali različitog nacionalnog porekla), u tom sukobu konfrontirale su se dve strane koje su bile naoružane identičnim protivbrodskim raketama istog proizvođača: (a) na brodovima obe strane su bile instalirane rampe za rakete »MM-38«; (b) palubna avijacija argentinske RM bila je naoružana dvojnikom te rakete koja ima oznaku »AM-39«, a slične rakete je imala i jedina argentinska improvizovana baterija raketa obala-more (BROM). Razlika je bila u tome što su britanski brodovi bili opremljeni uređajima za elektronsko izviđanje i ometanje i raketnim sistemima PVO, od kojih su neki, »Si Vulf« (*Sea Wolf*) bili specijalizovani upravo za gađanje protivničkih krilatih raketa. Argentinska RM nije imala snaga i sredstava za protivraketnu odbranu. Britanci su, međutim, sve do početka rata verovali da Argentinici još nisu ovladali taktičkom upotrebom raketa »vazduh-more«, tipa »AM-39«, i zato su smatrali da te rakete neće biti ni upotrebljene.¹¹

¹¹ Međutim, Englezi su samo delimično bili u pravu. Argentinici doduše, nisu uspieli do kraja da savladaju upotrebu novog oružja (npr., razarač »Šefild« (*Sheffield*) je pogođen raketom koja nije eksplodirala; od dve rakete obalske baterije koje su trebale biti ispaljene na razarač »Glamourgan« (*Glamorgan*), startovala je samo jedna, a druga je — zbog slabe predstartne kontrole — ostala na lanseru), ali su ga, u celini gledano, ipak uspeli upotrebiti.

U britanskim procenama mnogo veća pažnja se posvećivala opasnosti od argentinske flote u čijem su se sastavu nalazili nosač aviona, krstarica, šest raketnih razarača i tri raketne korvete (sa ukupno 36 lansera raketa »MM-38«). Obezbeđenju od udara tih snaga posvećivana je mnogo veća pažnja nego obezbeđenju od udara ratnog vazduhoplovstva. Kada su (2. maja) iz baza na argentinskoj obali isplovile tri taktičke grupe pomorskih snaga koje su marševale koncentrično ka Foklandskim otocima, britansko komandovanje — koje je dešifrovalo argentinski radio-saobraćaj — procenilo je da se radi o pokušaju napada flote na britanske nosače aviona. Stoga je naredilo da se u protivudaru za te snage angažuju i podmornice koje su se nalazile izvan zone koja je deklarirana kao zona blokade. Zbog lošeg vremena, severna i centralna taktička grupa argentinske flote odustale su od planiranih zadataka, a ka cilju je krenula samo južna grupa. Podmornica »Konkara« (*Conqueror*) je, nakon prijema naredjenja, na nju izvršila napad i potopila krstaricu »General Belgrano«, a jedan raketni razarač oštetila (torpedo koji ga je pogodio nije eksplodirao). To je bilo dovoljno da argentinska flota, koja je pre toga već izgubila jednu podmornicu, sve do kraja rata nije više isplovljavala iz baza na otvoreno more. Nakon toga od nje je funkciju udarne snage preuzelo argentinsko ratno vazduhoplovstvo.

Argentinsko vojno rukovodstvo, koje je neposredno uoči sukoba uvelo u operativnu upotrebu prvu grupu od pet palubnih lovaca-bombardera, tipa »Super etandar« (*Super Etendard*), odlučilo je da poseđovanje tog novog oružja i informaciju da je ovladalo njihovom upotrebom zadrži u tajnosti sve dok britanski nosači aviona — kao najvredniji ciljevi — ne uđu u zonu taktičkog radijusa argentinske avijacije. U tom trenutku, a nakon prethodnog brižljivog izviđanja i identifikovanja nosača aviona, argentinsko komandovanje je nameralo da po njima nanese odlučujući udar i njihovim potapanjem liši britansku flotu vazdušne podrške i zaštite. Cenilo se da bi time čitava britanska ekspedicija bila onemogućena (pošto bi argentinsko RV kod normalnog naprezanja moglo svakog dana iznad Foklanda da realizuje oko 100 poletanja, a Britanci bi ostali bez aviona). Takav operativni plan, utemeljen na iznenađenju, nije realizovan, jer je strategijsko rukovodstvo Argentine nakon gubitka nevažnih otočića Južne Džordžije i potapanja dotrajale argentinske krstarice »General Belgrano« (sa kojom je potonulo oko 350 članova posade), bilo do te mere izloženo pritisku javnog mnjenja da je promenilo prvobitnu vrlo racionalnu odluku. Umesto smišljenog namamljivanja britanskih nosača aviona na pozicije na kojima bi po njima mogli »Super etandari«

naneti uništavajući iznenadni udar, doneta je odluka da se za pretrpljene gubitke što brže nanese udar po prvim otkrivenim brodovima, bez obzira na tip.¹²

Gubitak »Šefilda« predstavljao je taktički uspeh i dokaz da je argentinsko operativno rukovodstvo ispravno procenilo da će nova oružja iznenaditi Britance. Sa operativne tačke gledano, taj poduhvat je bio neuspeh jer je kompromitovao ofanzivne namere i mogućnosti raketa argentinskog ratnog vazduhoplovstva. Uviđajući rizik koji preti nosačima aviona od raketa, britansko komandovanje ih je hitno povuklo izvan zone taktičkog radijusa argentinskog ratnog vazduhoplovstva. Budući da su Britanci planirali da 20/21. maja iskrcaju desant na otoke, prilikom izbora rejona desantiranja morali su da vode računa o tome da pri desantiranju ne izlože riziku od udara iz vazduha malobrojne desantne brodove.¹³

Argentinsko komandovanje je nakon britanskog iskrcavanja u kanalu (između istočnog i zapadnog Foklanda) i dalje čekalo povoljnu šansu da upotrebi preostale krilate rakete po najrentabilnijim ciljevima — nosačima aviona. Desantne i ratne brodove u kanalu su 21. i 23. maja intenzivno napadali lovci-bombarderi gravitacijskim bombama i nevođenim raketnim zrnima, no nosači aviona su za argentinsko RV i dalje bili izvan dohvata. Budući da su se argentinski izviđački avioni izlagali riziku da ih otkriju britanski razarači, morali su da manevrišu tako da što kraće borave u zoni u kojoj su ih presretali lovci sa nosača aviona. To im je smanjivalo šansu da otkriju nosače aviona (koji su sistematski menjali postavišta sa brzinom 20—25 čvorova i pojavljivali se stalno na drugim pozicijama). U po-

¹² Tako je para lovaca-bombardera (4. maja 1982. u 15.30), kod vizuelne vidljivosti od samo 500 metara, sa daljine raketiranja veće od dometa PAR kojima su bila naoružana dva britanska razarača (koja su služila za otkrivanje aviona i navođenje lovačke avijacije s nosača aviona), lansirala po jednu raketu na svaki razarač. Pogođen je razarač »Šefild«, koji nije uspeo ispaliti ni jedan metak. Iako bojeva glava rakete — zbog kvara upaljača — nije eksplodirala, raspršeni ostaci goriva raskomadnog raketnog motora (raketa je bila lansirana sa daljine od oko 60 odsto od maksimalnog dometa, što znači da je imala oko 40 odsto neutrošenog goriva) bili su dovoljni da izazovu požar koji iznenađena posada nije mogla lokalizovati; brod je oteglio susedni razarač, ali je 10. maja ipak došlo do njegovog potonuća. D. M. Russel, *How Exocet sank the HMS Sheffield?* — *Defense Electronics*, 1982, jul, str. 38, 43, 44 i 47.

¹³ S tim ciljem Britanci su diverzantskim desantom eliminisali radarsku osmatračku stanicu na o. Pebble (koja je do tada navodila argentinske izviđačke i druge avione i izveštavala argentinske štabove o manevrisanju britanskih brodova i aviona). Kroz formiranu »rupu« u sistemu argentinskih osmatranja je zatim neopaženo doplovio desantni sastav koji je trupe iskrcao u međuutočnom području, u kome se avionske krilate rakete »AM-39« nisu mogle upotrebiti (zbog smetnji što su ih njihovim aktivnim radarskim glavama samonavođenja stvarali odrazi od obale, grebena, hridi i sl.).

Armed Forces, 1982, № 8, str. 248—252; № 9, str. 281—291.

podnevnim časovima 25. maja konačno je jednom od upornijih argentinskih izviđača uspjelo da otkrije i vizuelno identifikuje nosač aviona »Hermes« i da, pre nego što su ga oborile rakete sa razarača »Coventry«, javi njegove koordinate i kinematske parametre. Iako je nosač otkriven u zoni koja se nalazila izvan taktičkog radijusa »Super Etendarda«, Argentinci su udarnu grupu raketonosaca podržali jednim avionom — tankerom i tako joj povećali radijus dejstva. Prema unapred usvojenom planu, komanda operacije je u napad kao prve uputila grupe lovaca-bombardera koji su imali zadatak da onesposobe brodove za navođenje lovaca, koji su bili naoružani PA-raketama velikog dometa (razarač »Koventri« (*Coventry*) i raketa-tama protivraketne odbrane (fregata »Brodsword« — *Brodsword*). Uprkos teškim gubicima lovaca-bombardera, »breša« je uspešno otvorena (razarač je potopljen, fregata oštećena) i »Siper aetandri« su kroz nju sa dve rakete »AM-39« raketirali grupni kompaktni cilj (koji je bio identifikovan kao sastav nosača aviona). Prema britanskoj verziji, njihovi ratni brodovi, poučeni gubitkom »Šefilda«, ovaj put su intenzivno izbacivali oblake dipolnih reflektora (što je argentinskim pilotima komplikovalo identifikaciju, a raketama zahvat cilja). Pod tim uticajem, a verovatno i zbog uticaja aktivnog elektronskog ometanja sa helikoptera »Si king« (*Sea King*) (koji su takođe šttili nosače aviona), obe rakete su — prema britanskoj verziji — skrenule sa trajektorije. Nosač aviona »Ermiz« (*Hermes*) koji je bio 2—3 milje udaljen od »Atlantik konvejera« (*Atlantic Conveyera*) izbacio je oblak dipolnih reflektora koji je odvuкао rakete od nosača aviona i usmerio ih na novi cilj — »Atlantik Convejer«, koji je bio u blizini. Prema istim izvorima, na brodu je registrovana samo jedna eksplozija, no francuski izvori navode da je posada tvrdila da je brod bio pogođen sa dve rakete na isto mesto. To je bilo dovoljno da požar velikih razmera zahvati brod; morao je biti napušten, a na njemu je izgorelo i desetak ukrcajnih helikoptera »Si king«. Šteta je mogla biti i veća da desetak aviona sa vertikalnim poletanjem nije uspjelo da uoči napada preleti na aerodrom (koji su u to vreme na otoku uspele formirati iskracane snage). Tokom tog rata argentinski piloti su sa jedinom preostalom raketom »AM-39« još jedanput na sličan način pokušali da iznenade nosače aviona, ali im to nije uspjelo. Francuski izvori navode da ni tada nosači aviona nisu pogođeni, jer su Argentinci jedinu preostalu raketu lansirali na zapaljenu olupinu »A. konvejera«, koja je, zbog slabog izviđanja, pogrešno identifikovana kao oštećeni nosač aviona »Ermiz«.

Iz analize navedenih slučajeva vidljivo je da je grupa od samo pet lovaca-bombardera, tipa »Super etandar« sa ukupno pet lansirar-

nih raketa, u tri napada uspjela da potopi savremeni razarač »Šefild« (puni deplasman: 4.500 tona) i adaptirani treći nad-nosač aviona »Atlantik konvejer« (puni deplasman: 18.000 tona).¹⁴

Taj uspeh je još veći ako se uzme u obzir da su raketni udari izvršeni u uslovima loše vidljivosti, da su posadama britanskih brodova bili poznati svi podaci o sistemima samonavođenja raketa »AM-39«, a i to da su raspolagale najsavremenijim sredstvima za aktivno i pasivno ometanje argentinskih osmatračkih radara i radarskih glava za samonavođenje krilatih raketa.

Sem »krštenja« koje su u tom ratu doživele avionske rakete »AM-39«, prvi put je u borbenim dejstvima na moru jedan ratni brod pogođen raketom obalske raketne baterije. Od dve krilate rakete »MM-38« koje je na britanski razarač »Glamorgan« (puni deplasman: 6.200 tona), pokušala da lansira argentinska obalska raketna baterija kod Port Stanleya, startovala je ispravno samo jedna, što je bilo dovoljno da taj razarač bude potopljen.¹⁵

Takođe, treba istaći da su u tom ratu prvi put upotrebljene britanske helikopterske protivbrodske rakete »Si skjua«, koje su helikopteri (sa razarača i fregata) koristili u napadima na argentinske popisne patrolne brodove. Britanski izvori navode da je sa sedam ispaljenih raketa potopljen jedan popisni patrolni brod od 800 tona, a dva slična su onesposobljena za dalje izvršavanje zadataka i morala su se vratiti u baze. Relativno skroman rezultat tih raketa objašnjava se činjenicom da su rakete tog tipa opremljene blizinskim upaljačima i namenjene za napad na male brze brodove, a u tom ratu su upotrebljene nenamenski — protiv dvostruko većih ciljeva i po veoma uzburkanom moru, na kome su teško održavale malu visinu leta. Sem toga, njihovo ispitivanje još nije bilo izvršeno, jer je bilo predviđeno da u operativnu upotrebu uđu tek krajem godine.

¹⁴ Potopljena tonaža u ta tri napada iznosi oko 22.000 tona; to sačinjava 66% od ukupne tonaže brodovlja koju je u tom ratu potopilo svih 100 ostalih argentinskih aviona koji su u više navrata učestvovali u brojnim napadima klasičnim sredstvima na engleske ratne brodove. Podaci o gubicima dobijeni su komparativnom analizom izvora *La nouvelle revue maritime* (1982, sep.-oct., str. 175—178), *Rivista Marittima* (1982, ottobre, str. 115) i *Naval Forces*, (1982, vol III, No 5, str. 36).

¹⁵ Britanci navode da je oficir straže pravovremeno otkrio lansiranje rakete i okrenuo brod pramcem u susret dolazećoj raketi; time je, navodno, postigao da je raketa udarila u trup pod kosim uglom, radi čega se nije probila u unutrašnjost broda, već je eksplodirala na oplati helikopterske palube. Snaga eksplozije rakete se dobrim delom izgubila u vazduhu, pa brod nije izgubio sposobnost plovljenja, niti je zapaljen. Brod se uspešno vratio u V. Britaniju, gde je remontovan. Ni kod ovog slučaja iznenađeni brod nije uspeo da spreči pogodak rakete iako je bio opremljen savremenim senzorima i naoružan sa tri rampe PAR i dva univerzalna topa kalibra 114 mm.

Posmatrajući upotrebu raketa u foklandskom sukobu, može se zaključiti da su najveći uticaj na borbena dejstva ispoljile rakete »AM-39«. Uspešno izvršeni udari avijacije u uslovima loše vizuelne vidljivosti, isključivo uz upotrebu avionskih radara za osmatranje, dokazali su da avijacija naoružana protivbrodskim raketama može u stanovitim uslovima uspešno da zameni brodove. Primena raketa je potisnula britanske nosače aviona od otoka na otvoreno more, prisilila njihovu flotu da za obezbeđenje nosača aviona od udara iz vazduha odvoji najkvalitetnije brodove i da VSTOL-avione tipa »Harrier« angažuje pretežno za lovačka dejstva (što je reduciralo njihove mogućnosti u vatrenoj podršci iskrcanih snaga). Sem toga, britanski brodovi su morali sve vreme vršiti elektronska i protivelektronska dejstva, a pri iskrcavanju desanta moralo se voditi računa da se odabere takav teren koji će u najvećoj meri smanjiti mogućnosti za izvođenje protivničkih raketnih napada. Što sa raketama »AM-39« ipak nisu ostvareni veći rezultati glavni je razlog u tome što su britanski saveznici odbili da ih dalje isporučuju Argentini, u čemu očitо imaju udela i politika i strategija vojne hunte, koja nije izvršila logističko obezbeđenje operacije zbog pogrešne procene reagovanja Velike Britanije.

Potrebno je napomenuti da je usmeravanje iskrcavanja desanta u uski i plitki kanal stvorio povoljne uslove da se desant dočeka morskim oružjem i eventualno podmornicama, maskiranim na pogodnom dnu na prilazima kanalu. Budući da je argentinsko komandovanje koristilo rakete samo u spoju sa bombama, ta šansa međusobnog dopunjavanja raznih vrsta mornaričkih oružja i eliminisanje slabih strana jednih pozitivnim osobinama drugih samo je delimično iskorišćena.

5 Iransko-irački rat (1982)

Za razliku od prethodno opisanih slučajeva upotrebe raketnog oružja, o kojima postoje relativno brojni i detaljni podaci o upotrebi ovog oružja u iransko-iračkom ratu, raspolazemo sa veoma malo podataka. Jedan od retkih stranih stručnjaka (W. L. Dowdy u časopisu *USNI Proceedings*, 1981, juni, str. 114—177) koji se bavio problematikom gubitaka flota u tom ratu došao je do zaključka da su obe ratne mornarice već u početnom periodu rata (od 22. septembra 1980. do 22. aprila 1981) izgubile veći deo svog flotnog materijala: (a) iranska RM je izgubila 76 brodova i čamaca, što je iznosilo 56 odsto od ukupnog broja svih njenih brodova; (b) iračka RM je izgubila 42

broda i čamca, što je iznosilo 66 odsto od ukupnog broja svih njenih brodova. Veći deo brodova i čamaca je uništen u tri noćna boja na moru (21. 09. 1980. na ušću reke Šat el Arab; 24. 09. 1980. ispred iračke luke Fao i 29/30. 11. 1980. ispred iračkog terminala Mina el Bakr). U prvom boju irački ratni brodovi su presreli iranski plovni sastav i pri tome potopili pet iranskih topovnjača. U drugom boju isti irački sastav je presreo grupu iranskih fregata, koja je namerala da izvrši artiljerijski udar po luci Fao, i pri tom potopio tri fregate i dve topovnjače. Treći boj se odvijao između iračke taktičke grupe i obezbeđenja iranskog pomorskog desanta, koji je nameravao da se iskrca na irački naftni terminal i da ga uništi. Iračani su objavili da su u tom boju potopili još tri iranske fregate.

Iako se iz borbenih izveštaja što su ih objavile zaraćene strane ne može videti kojim oružjem su potopljeni brodovi i koliki je bio udeo raketnog oružja u ukupnoj masi nanetih gubitaka, najverovatnije je da su fregate bile potopljene raketama tipa »Stiks« (Irak je uoči rata raspolagao sa šest RČ, tipa »Osa-I« i osam »Osa-II«) a raketni čamci i topovnjače artiljerijskom vatrom. Takva pretpostavka se zasniva na tome da se u plitkim vodama u kojima su se odvijali bojevi nisu mogli upotrebiti torpedi; kalibri topova iračkih brodova su bili premali da bi mogli potopiti iranske fregate, a avijacija u vreme boja nije dejstvovala, jer su se borbe odvijale noću. S obzirom na to da nijedna od sukobljenih strana do sada nije objavila detalje o rezultatima sukoba na moru (npr., utroške raketa, broj pogodaka i sl.), a da je potom nastupila pauza u kojoj pomorske snage više nisu upotrebljavane, može se zaključiti da su rizici od daljih gubitaka brodova prisilili obe strane da u napadima na trgovačke brodove počnu sve više da koriste druge snage, u prvom redu helikoptere naoružane protivbrodskim raketama.

Iračke oružane snage su, prema citiranom izvoru, u ovom ratu koristile protivbrodske rakete za napade na trgovačke brodove neutralnih zemalja na otvorenom moru, sa ciljem da obeshrabre njihove posade i osiguravajuće zavode (zbog isplate visokih premija), predstavljajući im pomorske veze sa Iranom kao rizične i nerentabilne. Kao najprihvatljiviji metod zastrašivanja odabrani su selektivni napadi na one pojedinačne trgovačke brodove koji su prolazili kroz zonu taktičkog radijusa iranskih borbenih helikoptera »Super frelon« (*Super Frelon*). Vrlo je verovatno da su helikopteri za ta dejstva odabrani zato jer su danju mogli vizuelno da identifikuju ciljeve pre nego što su po njima naneli udare i zato se, zbog kratkotrajnosti borbavka u rejonu dejstva, nisu izlagali riziku od presretanja iranskih

aviona. Irački raketni čamci su, zbog dejstva iranske avijacije, bili prinuđeni na noćna dejstva, što im je onemogućilo da napadaju pomorski saobraćaj (koji se kroz njihovu zonu dejstva odvijao danju), pa su helikopteri, stoga, bili manje rizična alternativa. Malobrojni udari helikoptera nisu imali dovoljan intenzitet da bi prekinuli saobraćaj, ali su prisilili Irance da za saobraćaj za Bandar Homeini koriste pretežno vlastite trgovačke brodove. Ponovni irački raketni udari izvedeni su 21. novembra i u njima je, prema iračkim izvorima, potopljeno još pet tankera neutralnih zemalja. Agencije za osiguranje su, međutim, potvrdile potapanje samo jednog indijskog broda.

Opisani slučaj selektivne i dozirane upotrebe raketnog oružja pokazuje da je komanda iračke RM koristila rakete isključivo kao sredstvo zastrašivanja, namenjeno da odvraća neutralne brodove od saobraćaja kroz severni deo Zaliva, kako bi zatim iračka avijacija mogla, uz manja ograničenja, napadati severne iranske luke, iranske brodove u njima i terminale nafte na otoku Karg. Pogađanjem devet neutralnih brodova taj cilj je uspešno ostvaren, no to još uvek nije bilo dovoljno da prekine njihov saobraćaj (jer su brodovi samo skrenuli sa severne rute u južne luke Irana, koje su se nalazile izvan taktičkog radijusa dejstva iračkih snaga). Na opreznou upotrebu protivbrodskih raketa u ovom ratu vrlo verovatno su delovale simetrične situacije u kojima su se nalazile obe sukobljene strane; obe su, naime, bile izuzetno zavisne od uvoza oružja i izvoza nafte, a u koliko bi neka od njih na moru preuzela dejstva bez ograničenja, potapajući sve ciljeve koji su plovili kroz zonu operacija za protivničke luke, rizikovala bi da to isto učini i protivnik, pa bi se stoga i sama lišila najpotrebnijih artikala. Izgleda da je upravo strah od tog bumerang-efekta doprineo da iranske snage nisu napadale pomorski saobraćaj za kuvajtske luke (preko kojih se snabdevao Irak), a iračke snage su iz istih razloga oprežno napadale protivnički saobraćaj, i to samo na severu Irana.

Iskustva iz ovog rata do kojih se moglo doći iz objavljene literature su pokazala da u uskim morima, kao što su Persijski zaliv ili Arapsko more, teški helikopteri naoružani protivbrodskim krilatim raketama mogu uspešno i ekonomično da zamene lovce-bombardere i raketne čamce u svim onim situacijama u kojima protivnik nije u stanju da organizuje efikasan sistem osmatranja i efikasnu protivvazдушnu odbranu. Budući da trgovački brodovi neutralnih zemalja nisu bili ni naoružani ni branjeni, napadani su na otvorenom moru, praktično, u poligonskim uslovima.

Od prve upotrebe protivbrodskih krilatih raketa u lokalnim ratovima do danas prošlo je 25 godina; u tom razdoblju rakete četiri različita tipa (tabela 1) upotrebljene su u pet ratova. Ispaljeno ih je oko 150, pri čemu je uništeno tridesetak ratnih i trgovačkih brodova, sa oko 60.000 tona deplasmana, a oštećeno desetak sa oko 80.000 tona deplasmana. Za onesposobljavanje brodova deplasmana do 10.000 tona za manevar i dejstvo bio je, po pravilu, dovoljan jedan jedini pogodak rakete.

Odnos između broja ispaljenih raketa pojedinih tipova i broja pogodaka pokazuje da je u lokalnim ratovima za postizanje jednog pogotka u proseku, određenom na uzorku od oko 150 raketa, bilo potrebno lansirati 2—4 rakete.¹⁶ Komparacijom ove norme sa sličnim normama utroška raketa PVO (potrebnih za uništenje jednog aviona) u lokalnim ratovima dolazi se do zaključka da su protivbrodske rakete desetostruko efikasnije. Tome svakao doprinose velike dimenzije brodova i njihove mnogo manje mogućnosti maskiranja i izbegavanja raketa manevrom. S obzirom na to da je svaki prosek, ako se tumači izvan konteksta uslova u kojima je određen, varljiva veličina, potrebno je da se ustanovi dinamika menjanja navedenih odnosa za svaki tip rakete, kao i specifični činioci koji su na nju uticali.

Analiza efikasnosti protivbrodskih krilatih raketa upotrebljenih u lokalnim ratovima ukazuje na to da je prelomna tačka za efikasnost raketnog oružja bila 1973. godina. Toj godini prethodio je period od šest godina koji bi se uslovno mogao nazvati periodom afirmacije protivbrodskih raketa. U tom periodu ispaljeno je 19 raketa koje su ostvarile 18 pogodaka, što znači da je ciljeve pogodilo 95 odsto raketa. Osnovni uzrok njihovoj visokoj efikasnosti je u činjenici da protivnici nisu raspolagali odgovarajućom neposrednom protivraketnom odbranom, niti su vodili borbu protiv nosilaca raketnog oružja. Stoga su u tom periodu rezultati ostvareni raketnim oružjem u ratovima bili identični rezultatima poligonskih gađanja. Proračunske i taktičke norme utroška raketa za uništenje pojedinih ciljeva nisu se razlikovale.

Od 1973. godine nosioci raketnog oružja su počeli da nailaze na sve organizovaniju protivraketnu odbranu. Ona je, s jedne strane, obuhvatala protivničke udare, usmerene na uništenje nosilaca raket-

¹⁶ Taj odnos broja ispaljenih raketa i pogodaka za rakete tipa »Stiks« iznosio je 69/18 (3,7), za rakete tipa »Gabrijel« 70/17 (4) i za rakete »AM-39« i »MM-38« 6/4 (1,5).

nog oružja, a s druge strane, najraznovrsnije mere usmerene na uništenje raketa, njihovo usmeravanje na lažne ciljeve, aktivno ometanje njihovih glava za samonavođenje i sl. U takvim uslovima efikasnost protivbrodskih raketa postala je sve zavisnija od žilavosti nosioca raketnog oružja, obaveštajnog obezbeđenja raketnog gađanja, žilavosti raketa na protivničko ometanje i njihove sposobnosti da se neuništene probiju kroz zonu vatre protivničke PVO. U oktobarskom ratu (1973), od svih ciljeva koji su potopljeni na moru, oko 80 odsto potopile su rakete, a u ratu kod Foklandskih otoka (1982) sa samo šest lansiranih raketa uništeno je 66 odsto od ukupno potopljene tonaže ratnih brodova Velike Britanije. U oba rata se, takođe, pokazalo da su se taktičke norme utroška raketa za uništenje tipskih ciljeva osetno razlikovale od proračunskih. Kada su nosioci raketnog oružja bili upućeni u napad na prethodno identifikovane ciljeve i na njih uspeli lansirati dvoraketne do četvororaketne plotune, tada je ciljeve pogađalo u proseku 25—30 odsto lansiranih raketa. Ova vrednost je oko 2—3 puta niža od one koja se ostvaruje u poligonskim uslovima. Treba istaći da osnovni uzrok razlike između poligonskih i taktičkih normi utroška raketa nije bila jačina i kvalitet vatre PVO plovnih sastava (obaranja raketa vatrom PVO bila su, po pravilu, slučajni i retki događaji). Osnovni uzrok sniženja efikasnosti su bili: (a) izbor pogrešnih ciljeva (tj. lansiranje raketa na lažne ciljeve) i (b) odvlačenje raketa od stvarnih ciljeva (zbog male selektivnosti glava za samonavođenje raketa, ili zato što su napadnuti brodovi disperzirali oko sebe lažne ciljeve da bi glave za samonavođenje raketa »zasitili« mnoštvom ciljeva, zbunili njihovu logiku i naveli ih da se pogrešno odluče). Evidentno je, dakle, da je operativno i taktičko maskiranje, a ne vatra PVO, bilo glavni činilac koji je snižavao efikasnost upotrebe protivbrodskih krilatih raketa.

Pri pogrešnom izboru ciljeva, slabijem protivelektronskom obezbeđenju i drugim taktičkim greškama, očekivani rezultati upotrebe raketa po pravilu su izostajali. To je bilo vidljivo naročito kada je postojao protivnik koji je bio spreman da te greške otkrije i da ih eksploatiše. Tako, na primer, u oktobarskom ratu neuočavanje mogućnosti od strane arapskih RM da se dvostruko veći domet vlastitih krilatih raketa u odnosu na protivničke može eksploatisati na taj način da se ispred raketnih grupa isture za izviđanje torpedni čamci, dovelo je do toga da su posade raketnih brodova pogrešno procenile objekte napada i otvorile vatru na lažne ciljeve. Pošto je protivnik greške u odlukama vešto eksploatisao i nastojao da to kasnije iskoristi za propagandu o moći vlastitog oružja, u nekim izvorima se

duže vremena neuspeh komandovanja arapskih RM predstavljao kao neuspeh njihovog oružja, a ne koncepcije njegove upotrebe. Takav prilaz je imao karakter dezinformacije i diskreditovanja efikasnosti onih tipova protivbrodskih raketa koje nisu bile zapadnog porekla i razbijanja poverenja u to oružje kod onih RM koje su ga posedovale. Da problem protivraketne odbrane površinskih brodova nije tako trivijalan, kao što su ga izraelski i mnogi zapadni izvori pokušali predstaviti nakon oktobarskog rata, najbolje pokazuje foklandski rat. Iako su u tom ratu rukovodstvu britanske flote bili poznati svi tehnički podaci o francuskim raketama »AM-39«, a svi napadnuti brodovi imali sisteme za otkrivanje rada glava za samonavođenje raketa, i vršili njihovo pasivno i aktivno ometanje, ipak je sa samo pet raketa lansiranih iz aviona i jedne rakete lansirane sa obale potopljeno oko 22.000 ratnog brodovlja a oštećeno 4.000 tona deplasmana brodova.

Jedan od važnih zaključaka koji proizlaze iz analize upotrebe protivbrodskih raketa u lokalnim ratovima je taj da na efikasnost tog oružja, sem osobina samog oružja i njihovog nosioca, sve više utiču obezbeđujuće aktivnosti kojima se stvaraju povoljni uslovi za pripremu i upotrebu raketa i eksploataciju njihovih rezultata. Pravilan izbor ciljeva raketnih napada na operativno-taktičkom nivou, najpogodnijih nosilaca raketnog oružja, njihovog združivanja i izbora tipova i broja raketa za izvršenje zadataka, kao i pravilan izbor rejona i vremena upotrebe raketa i svestrano operativno-taktičko obezbeđenje taktičkih jedinica naoružanih raketama, dobijaju utoliko veći značaj ukoliko se više razvijaju snage, sredstva i metodi protivraketne odbrane. Budući da sa protivbrodskim raketama i njihovim nosiocima raspolazu sve savremene RM, već danas se može reći da će u budućim ratovima prednost nad protivnikom steći ona strana koja će paralelno sa tehničkim usavršavanjem raketnog oružja i njegove upotrebe usavršavati i snage, sredstva i metode za savlađivanje i izbegavanje protivničke protivraketne odbrane.